

vernu Dalmaciju, današnju zapadnu Hrvatsku i Bosnu, Pounje i Slavoniju do Đakovštine i Osijeka. Drugoga su značaja seobe Srba pod kraj XVII. i u XVIII. vijeku pod vodstvom dvojice patrijarha, Arsenija Crnojevića (1690) i Arsenija Joanovića Šakabente (1737), jer se one zbiše pod zaštitom carske vojske, a cilj im bijaše južna Ugarska, Srijem i istočna Slavonija.

Prvo crkveno uređenje doseljenih Srba unutar granica turskoga carstva bijaše vezano jedino uz manastire. Najviše ih je bilo po Fruškoj gori u Srijemu, kao Hopovo i Krušedol, podignuti još početkom XVI. vijeka od posljednjih srpskih despota, pa Ravanica i Grgetek; onda u Hrvatskoj Rmanj na Uni, u Dalmaciji Savina (Herceg Novi) i Arhandelovac na Krki, dok se u Bosni pominje Paprača nedaleko od Zvornika. Prema tome bijaše kler u to doba jedino kaluđerski. Godine 1557. uskrišena je još oko 1460. propala srpska pečka patrijaršija, a tom su joj prilikom podvrgnuti svi pripadnici grčko-istočne crkve po svim zemljama sjeverozapadnoga dijela Balkanskoga poluotoka, gdje god je vladao Turčin. Prvi patrijarh obnovljene pečke patrijaršije bješe Makarije, rođeni brat velikoga vezira Mehmeda Sokolovića. On osnova dvije episkopije: požeško-cerničku u manastiru Orahovici za Slavoniju i dabro-bosansku u Sarajevu za ostali dio bosanskoga pašaluka, naime za Hercegovinu i Bosnu, pa za Hrvatsku i Dalmaciju, u koliko su te zemlje bile u turskoj vlasti. Turci pomagahu vladike, pače oni su kadikad u sporazumu s njima nagonili i katolike, da ih priznadu svojim glavarima, naročito u doba, dok je katolički Beč bio vođa u turskim ratovima.¹

Srbima (gl. „Hrv. Prosvjeta“ 1916., str. 67—68), toga ja ne razumijem. Istina je, da je u izvorima od XVI. do XVIII. vijeka naziv Vlasi običajni, ali i oni pomenuti podaci (a takovih ima još više za XVI. vijek) dovoljni su, da se vidi, da su Hrvati u Habsburškoj Hrvatskoj već u XVI. vijeku dobro znali za pravo podrijetlo tih „Vlaha“, i da oni nijesu isto, što i sredovječni hrvatski Vlaši. Češća upotreba imena Vlah dakle znači samo upotrebu običnijega naziva. Baš to i jest razlog, da su se i oni sami tako zvali, kad su se obraćali na one, kojima su bili pod tim imenom bolje poznati, dok stil i sastav pisama njihovih također pokazuje sve forme onoga načina pisanja, kako su onda pisali oni, kojima šalju svoje molbe. Jesu li Srbi tada imali jaču ili slabiju narodnu svijest (u modernom smislu), to je sasvim sporedno, a nimalo podobno, da igra ma kaku ulogu, kad treba odgovoriti, tko su ti „Vlasi“ historijskih spomenika. U to se doba uopće još ne može govoriti o narodnoj svijesti ni kod drugih naroda, a naročito kod nižih slojeva.

¹ Gl. o tom Руварац, „О пећким патријарсима“ (Zadar 1888.) str. 79.: „Такав се поступак наших владика и патријараха никако правдати не да“.